

Чланак примљен 13. 12. 2000.
УДК 78.072:534.322

Емануел Гринспан

СВЕ ЈЕ БУКА ЗА ОНОГ ШТО СЕ ПЛАШИ – ЗА ЈЕДНУ ДРУШТВЕНУ ИСТОРИЈУ ПРЉАВОГ ЗВУКА

Аутор: Пјер Албер Кастане
(предговор Ига Дифура),
Париз, Editions Michel de Maule, 1999.

Трансверзални есеј

Ова књига као да је донела свежину у француску музикологију. Пјер Албер Кастане (Pierre Albert Castanet) је својим есејом о буци у потпуности изашао из свих традиционалних схема, што би се могло назвати чистим изазовом. Наслов је позајмљен из друге епизоде Софоклових *Трахињанки*. Та бука, одувек непријатељ музике, њена антитеза, оно чему се музика увек супротстављала, не само да је представљена као нераздвојив елемент музике двадесетог века, већ и као сама срж иновација. И било је време да се музикологија почне бавити и "прљавим звуком", да га објашњава и анализира, но за то је било потребно прилично храбрости у контексту у коме бука још увек изазива у подједнакој мери и страх и неодобравање. И данас је проблематично непоштовање одређеног оркестарског звука – толико је јака осетљивост и публике и критике. Бука и даље изазива стезање вилица, па чак и у делима по којима је савремена музика највише везана за "авангарду" (ако се та реч још уопште односи на неку реалност).

Пјер Албер Кастане нас позива да осмотримо сву комплексност савременог музичког пејзажа и настоји да ту комплексност не сведе на поједностављене схеме и примамљиве класификације, веома практичне за све оне који се задовољавају увреженим мишљењем. Изузетно велики број референци читаоца позива на делање, а нипошто није знак таше ерудиције. Такве тих референци, које је Пјер Албер Кастане начинио у својој књизи, читаоца наводи да извлачи нити које га састављају.

Развијати радозналост да би се превазишле границе музичких жанрова представља веома снажну сугестију књиге "Све је бука за оног што се плаши".

Ради се о музикологији коју подједнако интересују звуци улица и субвенционираних концертних сала, која весело прескаче застареле ограде доброг укуса! То представља здраво настојање у једној дисциплини која је исувише везана за класични репертоар. Јер, треба признати да трансжанровски приступ и нема много присталица у Француској и да, осим у случају англосаксонске *new musicology*, музиколози ипак исувише поштују границе музичких жанрова.

Правећи преглед небројених значења буке, друштвених и естетских, есеј подвлачи потребу да се иде дубље у социологију музике, помно проучавајући двосмислене односе између популарне и озваничене културе. Дијалектичка комплексност између доминирајућег и подређених у буци налази поље симболичког сукобљавања на коме П. А. Кастане спретно расплиће konce који естетско повезују са друштвеним. Иг Дифур (Hugues Dufourt) подвлачи, у предговору књиге, да "упад буке у популарну музику, као и у озбиљну музику, представља један глобални друштвени експеримент који не може да се дешифрује уз помоћ аналитичких методологија. Такав експеримент ставља под сумњу претпоставке музичке теорије као што брише и њене категорије".

Пјер Албер Кастане се издваја од увреженог музиколошког исказивања колико ширином обухваћене музичке области, толико и еклектизмом референци у којима црпе своју мисао. Од Франсоа-Бернара Маша (Francois-Bernard Mache) до Жака Дериде (Jacques Derrida), као и Ренеа Генона (René Guenon), Хелмута Лахенмана (Lachenmann), Милана Кундере или Пола Валерија (Paul Valery) разноликост мисли призиваних у област буке нимало не шкоди кохерентности размишљања, јер управо сучељавање различитих сензибилитета допушта *разумевање* целокупне сложености XX века. Као да је одзвонило извесном модернизму који је крајње нетолерантан и прожет монизмом. Овај текст суочава озбиљну уметност и популарну уметност,

синтетизује њихове бројне друштвене и естетске сензибилности, како би доказао да разграничења не постоје увек тамо где се то претпоставља. Популарна музика у себи понекад носи неки више но упадљив модернизам у односу на спокојне и дате дисонанце што су их утврдиле елите озбиљне музике. У ствари, сваким музичким током пролазе контрадикторни сензибилитети, модерни или пасеистички, приступачни или елитистички, експериментални или перфекционистички.

Популарна и *underground* музика

Пјер Албер Кастане се својим знањем и радозналошћу издваја од бројних музиколога по којима свака музика изван уметничке традиције јесте "популарна". У проучавању испољавања буке из разних извора он се не ограничава на примере "хитова" и група које продају албуме у милионским тиражима, већ обухвата и потпуно "underground" музику непознату широј публици – као што су *Thee Grey Wolves*, *Magma* или *Psychic TV*. А та музика, упркос својој слабој распрострањености, на неки "подземни", ризоматски начин храни иноваторске кругове савремене музике. Underground рок, индустријска музика, амбијентална, спектрална музика, Hardcore, бруитизам, Музак, електроакустика – све се то стапа као у врелој магми под кором комерцијалне музике. Познавање сложених мрежа информације и ширења савремене музике иде упоредо са познавањем небројених естетских токова и све то је потребно сваком ко жели да говори о музици при крају овог века. Еклектизам који зрачи из ове књиге створиће, надајмо се, следбенике и неће више бити доживљен као знак недостатка смисла за критику.

Ипак, без предусретљивости или априорног става против младих, аутор подвлачи конзервативне, па чак и реакционарне силе које "у доњим токовима" делују у неким сегментима поп музике, делимично кроз коришћење површине буке на потпуно конвенционалној музичкој основи, а делимично кроз буку сведену на стање клишеа побуне чисто у комерцијалне сврхе. Ди-

вље језгро буке стално губи терен пред укроћеном буком конвенционалних електричних гитара поп музике. Али, јасно је да се ова анализа популарне музике више не оптерећује постадорновским тиковима и да је време довело до разлучивања међу неколиким реакционарним текстовима и неупоредиве Адорнове оштрине мишљења. Односи озбиљна уметност/популарна уметност стално се истичу, јер сваки композитор уметничке музике усидрен у своје времену уме да чује и популарну музику. Изворно стваралаштво, стално присутно у овој књизи, сагледава се у перспективи и могу се уочити много чвршћи односи интеракције између ова два света но што би се то могло претпоставити по ономе што вели званична критика. При читању књиге "Све је бука за оног што се плаши" поделе се показују као клише који јесте снажан, али и потпуно неадекватан у односу на мреже музичког стварања.

Полисемија буке

У стилу који му је својствен, Пјер Албер Кастане једри кроз полисемичке меандре буке, уз мноштво детаља, анегдота и примера музичких дела. Мада је аутор већ ома дискретан када је у питању његов музички укус, што је за сваку похвалу, не може а да не крене у благи напад на извесну концепцију постмодерне естетике: "постмодернизам гуши крик буке реквизицијом естетске чистоте, озакоњивањем лепог звука и величањем опште прихватљивости удобности слушања". Жеља за чистотом и реакционарне слабости и даље, нажалост, имају главну реч, дајући прљавом звуку непролазну легитимност у субверзивности. Бука је звучни превод једне друштвене кризе и њен израз у историји музике прати историјске кризе. Постоји безброј дела уметничке музике у којима су присутни бука и бес трагедија двадесетог века. Аутор наводи најистакнутија, водећи рачуна о томе да композитора стави у политички контекст савремен композицији како би подвукао до које мере звук, кроз рад на композицији, сведочи о одређеном времену.

Поглавље *Еманципације/Револуције* буком тежи да прикаже везе између политичких протестних покрета и музичких естетика: Free Jazz, Black Power, мај 68. и поп музика, Beat Generation, Living Theater, Sex, Drugs & Rock'n'roll. Изузетно бучна верзија америчке химне у извођењу Шимија Хендрикса приликом фестивала у Вудстоку. Прљање сакрализоване музике у односу на протесте против рата у Вијетнаму. У некадашњем Совјетском Савезу рок доживљава посебну пажњу због изузетно особеног социолошко-културолошког контекста у коме музика западног порекла, чак иако се аклиматизовала, у суштини остаје субверзивна.

Паразитоза поп музике шири се као болест која захвата све већи део становништва. Толеранција у односу на буку, и то извесну буку коју програмирају мултинационалне компаније из области дискографије кроз популарне жанрове хард рока, репа и техно-музике. Бука у облику "забрињавајуће необичности", као мрља и неред, симптом кризе вредности, али и као вектор оригиналних естетика. Упрљаност тзв. "тагс" и хип-хоп култура или како неповлашћена социјална средина друштву враћа униженост у коју је затворена. Пјер Албер Кастане указује на Русолово (Russolo) визионарство пред широком рециклирањем урбаних звукова у реп музици кад у "Уметности буке" изјављује: "У заглашујућој атмосфери великих градова као и у некада тихим сеоским пределима машине данас стварају толико разноврсне буке да чисти звук, својом незнатношћу и својом монотонијом, више не производи никакву емоцију ... Стога много више уживамо у савшеном комбиновању буке трамваја, кола и дречећих гомила људи, но да још увек слушамо, на пример, Ероику или Пасторалу".

У последњем делу књиге аутор даје преглед бројних покушаја да се разни видови буке класификују афирмацијом њихове комплементарности. Првенствено су Балиф (Ballif), Русоло и Лахенман засновали глобалне и кохерентне типологије које аутор развија и обогаћује полазећи од савремених референци. Потом се враћа етимолошким изворима речи бука да би из ње извукао виша значења: нежељени звук, па-

разитизам у сигналу, немужички звучни предмет, звук који изазива бол својом превеликом интензивношћу, Musicae Sacrae.

Пјер Албер Кастане је на челу одељења музикологије Универзитета у Руану, професор анализе на "Conservatoire National Supérieur" у Паризу, и уредник часописа C.I.R.E.M. Он је и композитор и аутор књиге "Иг Дифур – 25 година савремене музике" у издању Мишела д Мола.

Превела Јелка Венишник-Ероп

Чланак примљен 21. 11. 2000.
УДК 78.071.1

Снежана Николајевић

Драгољуб Шобајић: СЛУШАЊЕ ЗАМИШЉЕНОГ

**Подгорица/Цетиње, Дом омладине
"Будо Томовић"/Музичка академија,
2000. (стр. 176)**

Пут од звучне идеје до њеног звучног обличја, који обухвата нотни запис и његово тумачење, представља саму срж музичке уметности, жижу у којој се сусрећу композитор, извођач и публика. Чак би се велики део развоја теорије музике могао означити и као тежња ка што егзактнијем запису звука, па самим тим и његовом што прецизнијем тумачењу. Домети истраживања у домену музичке теорије, историје и анализе користе се у великој мери при дефинисању егзактних параметара тумачења звука. Па ипак, интерпретативни простор остаје безграничан, са детаљима који се откривају од интерпретације до интерпретације. Уосталом, у томе и лежи њена драж.

Својом збирком есеја о клавирској музици Драгољуб Шобајић се латио тешког задатка да у појединим клавирским делима пронађе што више егзактних појединости које ће одредити "слушање замишљеног". То је и наслов његове књиге, која студентима клавира – и не само њима – пружа могућност да на примеру разматрања неких дела и неких целовитијих пијанистичких опуса схвате да поједини музички еле-